

'Pijn aan mijn seks'

Vluchtelingenvrouwen en gedwongen prostitutie

Veronique Huijbregts

Jonge vrouwelijke vluchtelingen vormen een serieuze risicogroep voor gedwongen prostitutie. De omvang van het probleem is onduidelijk. 'De schaamte en angst bij de slachtoffers zijn groot,' vertelt Niene Oepkes van VluchtelingenWerk Utrecht. 'Het kost soms wel twee jaar voordat de meisjes aangifte willen doen.'

De media besteedden in 2004 veel aandacht aan de zaak van drie Afrikaanse asielzoeksters die door Nederlandse vrouwenhandelaren in een loods in Kraggenburg op gruwelijke wijze gedwongen waren tot prostitutie. Dat hun zaak niet op zich staat, is zeker. Maar hoeveel lotgenoten deze vrouwen precies hebben, is niet te zeggen. Een organisatie als Atalantas, vereniging van slachtoffers van mensenhandel in relatie tot prostitutie, maakt geen onderscheid tussen vrouwen die het land door vrouwenhandel of als vluchteling binnengekomen zijn. Tatjana, één van de oprichtsters van deze organisatie, ziet tijdens haar voorlichtingswerk op de Amsterdamse Wallen veel Nigeriaanse vrouwen. Maar het lukt haar niet om met deze groep in contact te komen en vragen te stellen. Angst en de andere cultuur van de vrouwen zijn daar debet aan, denkt zij. Ook de dossiers van de Stichting Tegen Vrouwenhandel bieden weinig duidelijkheid. In de vierde Rapportage Mensenhandel (2005) staan de gegevens uit dossiers over 2003 uitgesplitst naar landen van herkomst. In de lijst staan 21 vrouwen uit Nigeria, 11 uit Sierra Leone en 8 uit China. Of het hier gaat om vrouwen die als vluchteling naar Nederland zijn gekomen, kan de medewerkster van de Stichting Tegen Vrouwenhandel niet zeggen. 'Vrouwen worden soms in het land van herkomst geronseld met het plan hen hier te prostitueren. Ze krijgen de instructie om in Nederland asiel aan te vragen. Maar ieder verhaal is weer anders.'

Ronselen

Jonge vluchtelingvrouwen komen allemaal op een andere manier in de prostitutie terecht, maar in veel gevallen is vrouwenhandel de oorzaak. Medewerker Yos Appelhof van de Stichting Religieuzen Tegen Vrouwenhandel komt door haar werk als tolk Lingala vaak in contact met Midden-Afrikaanse vrouwen. Zij zijn meestal als vluchteling naar Nederland gekomen. 'De vrouwen worden hier illegaal gemaakt,' verklaart ze. Daarbij doelt ze op het overheidsbeleid waarbij uitgeprocedeerde vrouwen zonder geld uit de opvang worden gezet. 'Deze omstandigheden maken dat vrouwen in de gedwongen prostitutie terechtkomen. Omdat ze op straat moeten leven, zien ze het verkopen van hun lichaam als laatste overlevingsmiddel.' Niene Oepkes van VluchtelingenWerk Utrecht coördineert in Utrecht het Gruttersdijkproject voor ex-ama's. Van de 350 ex-ama's in dit project is 7 procent slachtoffer van vrouwenhandel in Nederland en heeft 3 procent ervaring met jeugdprostitutie in het thuisland. Oepkes heeft de dossiers bekeken van de vijftig ex-ama's met kinderen die het

Gruttersdijkproject bezoeken. Van deze moeders blijken er 31 een seksueel trauma te hebben opgelopen in het land van herkomst, tijdens de vlucht of in Nederland. 'Ik ben nu met zes meisjes bezig, die aangifte zouden kunnen doen van vrouwenhandel in Nederland. De gegevens uit een aantal andere dossiers doen vermoeden dat ook andere meisjes daarvan het slachtoffer zijn geworden.'

Oepkes ziet duidelijke patronen in de vrouwenhandel, waaronder het 'Chinese patroon'. 'De Chinese meiden komen via Rusland en Oost-Europa Nederland binnen. Ze worden opgesloten in huizen, geprostitueerd en snel van het ene land naar het andere gebracht. Soms weten ze te ontsnappen en komen dan in een ama-procedure terecht. Vaak is niet duidelijk of de prostitutie gestopt is of doorgaat.' Onder de ex-ama's uit Afrika die Oepkes begeleidt, zitten Guinese meisjes die in de gevangenis hebben gezeten en daar met seksuele diensten moesten zien te overleven. 'Of ze zijn in een vluchtelingenkamp geronseld en naar Nederland overgebracht. Een aantal van die meiden is op Schiphol opgehaald en naar een huis ergens achteraf vervoerd. Ze zijn opgesloten en na meerdere verkrachtingen op klanten losgelaten.'

Loverboys

Oepkes ziet het risico op gedwongen prostitutie door het huidige vreemdelingenbeleid toenemen. 'Neem het meisje dat uit de opvang in AZC Oisterwijk moest vertrekken. Zij is in Utrecht uit de trein gezet en in aanraking gekomen met junkies. Die hebben haar geprostitueerd.' De afschaffing van het leefgeld van ex-ama's doet aan de situatie zeker geen goed. 'Voor meisjes die al eens tot seks zijn gedwongen, ligt de stap naar de prostitutie anders dan voor andere vrouwen. Ze zitten met de schande en schaamte over hun verleden, zijn vaak murw gemaakt en verdienen met de prostitutie geld voor zichzelf en hun kinderen om te overleven.'

Oepkes hoort steeds vaker geluiden van collega's die vermoeden dat meisjes die zij begeleiden in de prostitutie zitten. 'Maar de meisjes mogen er niet over praten. In een aantal gevallen komt hun situatie dicht in de buurt van loverboypraktijken. Als de prostitutie zich helemaal achter de schermen afspeelt, kun je er weinig mee. Je kunt het echter wel signaleren. Als een meisje met een vriendje blauwe plekken heeft, vraag ik eens luchtig of haar vriendje lief is. Zegt ze dan: 'soms wel', dan denk ik: 'soms' is wel erg weinig. Maar ik forceer niets, want de kans dat ik het contact kwijtraak is erg groot. Ik let vaak op hun gedrag aan de mobiele telefoon. Bijvoorbeeld of het meisje vrijuit spreekt. Ook let ik op hun uiterlijk. Ziet het meisje er soms heel mooi en verzorgd uit en vervolgens weer heel shabby. Dan heeft dat vaak alles met het zelfbeeld te maken. Enerzijds hyperseksueel zijn en aan de andere kant walgen van seks. Ook dure tassen, mobiele telefoons en andere accessoires zijn een veeg teken.'

Abortus

Hulpverleners gaan niet altijd even zorgvuldig te werk tijdens de begeleiding van deze jonge vrouwen. Yos Appelhof van de Stichting Religieuzen Tegen Vrouwenhandel: 'Medewerkers van de MOA gaan er al snel vanuit dat vrouwen die zwanger zijn door een verkrachting, het kind niet willen. Vrouwen die soms niet eens kunnen lezen, tekenen dan voor een abortus of staan hun kind af. Maar voor veel Afrikaanse vrouwen is een kind juist een rijkdom. Hulpverleners zouden eerst

moeten nagaan wat het voor de vrouw in kwestie betekent moeder te worden en niet alleen uitgaan van de westerse visie.' Niene Oepkes heeft vergelijkbare ervaringen. 'Als een meisje vertelt dat ze zwanger is, dan is abortus of het kind afstaan het eerste waarover hulpverleners spreken. Ik heb zelfs woorden gehad met een voogd en gevraagd of ze hier bij een Nederlands meisje ook meteen over zou beginnen. Zo heb ik ooit een zwanger meisje begeleid. Ze was net 18. Ik heb haar gezegd rustig na te denken voordat ze een beslissing zou nemen. Ze had het al over 'mijn kind'. Maar de arts had bij de medische verwijzing nergens over gesproken. Ze werd zelfs direct bij een kliniek ingepland, nadat ze had bevestigd dat ze meerderjarig was en geen vriend had. Ik ben erg geschrokken van de snelheid waarmee dat ging. Deze meisjes hebben geen sociaal netwerk om problemen mee te bespreken, geen vriendinnen of moeders om mee te praten.' Appelhof ziet grote eenzaamheid en een sterk wantrouwen bij de vrouwen met wie zij in aanraking komt. 'Ze kunnen hun problemen nergens kwijt. Als ze in de ggz terechtkomen, hangt het erg van de hulpverlener af of ze daar baat bij hebben. Ik merk dat veel hulpverleners niet goed raad weten met deze vrouwen. Ze houden te veel vast aan hun eigen culturele opvattingen, waardoor de cliënten afhaken. Ook de psychische achtergronden van lichamelijke klachten worden niet altijd herkend. Zo blijven ze soms erg lang met hun problemen rondlopen.'

Schaamte

Forceer niets, is het advies dat Niene Oepkes aan hulpverleners wil meegeven. 'Zeker niet als je wilt aansturen op aangifte tegen vrouwenhandel. Dat proces kan soms wel twee jaar duren. Er zit namelijk veel schaamte. Ik ben nu bijvoorbeeld bezig met een meisje uit Angola dat door twee mannen uit het opvangcentrum is geplukt, in een auto is gezet en is verkracht. Ik vermoed dat zij voor de prostitutie naar Nederland is gebracht. Maar zij wil daar absoluut niet over praten.' Oepkes respecteert die grens onvoorwaardelijk. Zij benadrukt dat het onverantwoord is om over deze trauma's te spreken als de veiligheid in de hulpverlening onvoldoende is gegarandeerd. 'Dat kan alleen in een veilige setting, met de mogelijkheid van medicatie en continuïteit in de behandelrelatie. Ik maak nogal eens mee dat meisjes behandeld worden door een therapeut in opleiding, die dan weer vertrekt. Dat kan niet. Als je zo'n contact aangaat, moet je zorgen dat je beschikbaar bent tot het einde van het behandeltraject. Ook moet je niet schrikken van gruwelijke verhalen. De meisjes zijn soms bang dat hun ervaringen hulpverleners shockeren. Een meisje dat aangifte moest doen bij een paar jonge agenten, zei tegen mij: Ik kan hen echt niet vertellen wat er is gebeurd. Zij hebben geen idee.'

Angststoornis

Praten over de fysieke of psychische gevolgen van de gedwongen seks doen de meisjes ook niet makkelijk. Oepkes: 'De meisjes die nu aangifte willen doen, hadden bijna allemaal een soa, maar verwijzen daar in bedekte termen naar. Ze hebben het bijvoorbeeld over 'pijn aan mijn seks'. Als ik iets vermoed, verwijs ik ze door naar een arts. Ze vertellen mij niet wat daar uitkomt. Ik hoor alleen: ik heb pillen gekregen. Of: er is niets.'

Oepkes merkt dat de meisjes soms met 'gekke en onvoorspelbare angsten' kampen. 'Bijvoorbeeld angst voor bloed of blote benen. Het meisje met de angst voor bloed was in de gevangenis van Guinee door

de bewakers met een scheermes besneden. Ook begeleid ik een paar meisjes met een soort gegeneraliseerde angststoornis. Verder hebben veel meisjes klachten als pijn in de rug, buik, hoofd, in de benen en hebben ze last van slaap- en concentratieproblemen of angstige dromen.'

Verslaving komt ook voor bij deze vrouwen, ook al blijft het vaak verborgen. 'Ik heb contact met een opgewekt meisje. Pas geleden ontdekte ik dat ze elke dag een fles Martini drinkt. Ik probeer indirect achter drankgebruik of ander gebruik te komen. Harddrugs zie ik niet veel, wel hasj, wiet, paracetamol, slaapmiddelen en alcohol. De meisjes zijn zich er vaak niet van bewust dat hun gebruik problematisch is.'

Verblijfstitel

De scheidslijn tussen slachtoffers van vrouwenhandel en vluchtelingenvrouwen in de prostitutie is vaak vaag. Maar juridisch maakt deze achtergrond wel degelijk verschil. Niene Oepkes: 'Meisjes die aangifte doen van vrouwenhandel, kunnen de tijdelijke verblijfstitel B9 krijgen. Die is geldig voor de duur van de strafrechtelijke procedure. Bij deze groep wordt vaak het asieldeel van het verhaal verwaarloosd. En als ze terugmoeten naar hun land van herkomst, wordt er niet op gelet of in hun land asielproblematiek speelt en of ze er als onteerde vrouw in de problemen kunnen komen. Dat zijn allemaal kwesties waar een asieladvocaat op moet letten. Omgekeerd ziet men in de asielprocedure vaak de B9-mogelijkheid over het hoofd. En als die meisjes uit de gevangenis van Guinee alleen vertellen over de gedwongen seks, raakt de reden waarom ze in de gevangenis zijn gekomen buiten beeld.'

Om meer helderheid over de juridische mogelijkheden en implicaties te krijgen, organiseert Vluchtelingenwerk Nederland een aantal expertmeetings. Maar ook een gedegen onderzoek naar de aard en omvang van gedwongen prostitutie bij vluchtelingen lijkt op zijn plaats.